
ВЪЗНИКВАНЕ НА СОЦИАЛНАТА ПЕДАГОГИКА В БЪЛГАРИЯ (II ЧАСТ)

Тинка Иванова

THE ORIGIN OF SOCIAL PEDAGOGY IN BULGARIA (PART II)

Tinka Ivanova

E-mail: tinche_ivanova@abv.bg

ABSTRACT

Social pedagogy arises in Bulgaria at the end of 19th Century and the beginning of the 20th. It was developed under the powerful influence of German pedagogy. The causes for its appearance in this country had a complex character. The translation of German writers proved an appropriate way for popularizing their views.

Key words: social teaching, social upbringing, adult education, protection of the child and childhood, private and social direction in teaching

Като направление от реформената педагогическа теория и практика социалната педагогика се появява в България още в края на XIX в. Върху нейното развитие силно влияние оказват възгледите на немските педагози, които достигат до учителите не само чрез периодичния печат, но и чрез преводната литература.

ПРЕВОДНА ЛИТЕРАТУРА ПО СОЦИАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРОБЛЕМАТИКА

“Научната педагогика. Педагогическата теория на Бергемана” на Е.Лович и И.Городецки е първата книга в тази област. Тя е преведена от руски език от Илия Краев през 1899 г. В предговора той обяснява мотивите за превода – необходимо е българското общество да се запознае с идеите на йенския професор, ”защото Бергеман се опитва да въздигне педагогическата си теория върху успехите на съвременната научна мисъл” [Лович и Городецки 1899, 3]. В книгата са включени две статии. В първата от тях “Прогресът и педагогиката (Една от новите педагогически теории)” Е.Лович разглежда възгледите на П.Бергеман за задачите на възпитанието, възпитателните средства, възпитателите и възпитателните учреждения. Това е същността на “новата педагогическа теория”, която стои по-високо от “старата индивидуалистка педагогика” на Й.Хербарт. Втората статия е “Етическа основа на научната педа-

гогика”. В нея И.Городецки анализира културното възпитание. То има за цел да направи детето способно да сътрудничи в културния процес на човечеството. Културното възпитание се осъществява чрез умствено, естетическо и религиозно-нравствено образование. Две години преди да се появи преводът на основното съчинение на П.Бергеман “Социална педагогика” неговите възгледи достигат до българските учители чрез руски автори. Това не е необичайно, а може да се определи за традиционно, като се има предвид влиянието на руската педагогическа школа върху българската. По този начин освен от Германия, родината на социалната педагогика, идеите на новото направление се разпространяват у нас и чрез Русия.

През 1902 г. се появява книгата на Ернст Лютге “Съвременни идеали на образованието и значението им за възпитанието и обучението. Принос за оценка социално-педагогическите реформени стремежи”, преведена от Петър Минев. В увода на книгата авторът представя социалната педагогика като ново направление, което се стреми към цялостна промяна на педагогическата теория и практика. Според Е.Лютге социалната педагогика отхвърля “едностранчивия индивидуализъм” на Й.Песталоци, Й.Хербарт и А.Дистервег, стреми се да отстрани противоречието между училището и живота, да подготви индивида за изпълнение на обществените му отговорности. В книгата си немският

автор разкрива, че социалните педагозите имат не само много последователи, но и ревностни противници. Според него в педагогическата история няма известен педагог, който да разглежда детето само като индивидуално, а не и като социално същество. Всичко това затруднява учителите да си съставят правилно мнение “за необходимостта или пък верността на предлаганите реформи” [Лютге 1902, 11]. В първата част на книгата авторът определя понятието “универсален еволюционизъм” – той е противоположен на индивидуалния етически еволюционизъм, извежда на преден план нравственото достойнство на целостта, а “отделният човек придобива стойност само като част от целостта и чрез отношението си към нея” [Лютге 1902, 17]. Според Е.Лютге индивидуалните волеви цели също добиват нравствена стойност доколкото те подпомагат целостта. Единичната воля е част от общата воля, която се проявява в различни общности – семейство, род, държава, човечество. Самоусъвършенстването на индивида обаче е безценно, тъй като оказва влияние върху духовния живот на обществото, т.е. той признава взаимодействието между личността и обществото. Немският педагог предлага в основата на образователния идеал да се постави нравственият религиозен идеал, изповядан от немската Реформация. Според Е.Лютге индивидуалното и социалното са различни начини за разглеждане на едни и същи отношения. Той посочва за пример етиката. Тя е една наука, макар че се разделя на две части - индивидуална и социална етика. По същия начин е и с педагогиката. Тя може да бъде само една, “която не трябва едностранно върху едно от горните възрения да почива, а да се мъчи справедливо да задоволи изискванията и на двете” [Лютге 1902, 37]. Макар че педагогиката на Е.Лютге е индивидуално-социална, неговите религиозни възгледи остават неразбрани от българските учители, което до голяма степен допринася за непопулярността на социалнопедагогическите му идеи сред тях.

През 1901 г. излизат първа и втора част, а през следващата година - трета и четвърта част на произведението на П.Бергеман “СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА” изложена въз основа на научни изследвания и с помощта на индуктивната метода, като универсална или културна педагогика”. Книгата е определена от нейния автор като ръководство и учебник, който разкрива картината на социалното въз-

питание. Тя е преведена от д-р К.Д.Свраков, има обем от 685 страници. В предговора българският педагог твърди, че развитието на обществото изисква заместване на индивидуалната педагогика със социална или по-добре с културна педагогика. В това направление работят много педагози, но П.Бергеман е “най-дързък и работи с най-голямо въодушевление за развитието на социалната педагогика” [Bergemann 1901, VI]. Според преводача основна характеристика на педагогическата теория на немския педагог е разглеждането на възпитанието от социална гледна точка. П.Бергеман защитава тезата за създаване на човека като такъв само в условията на човешко общество. Въз основа на посоченото твърдение според него отделният индивид реално не съществува, той е само едно абстрактно понятие. “Възпитанието е възможно не само в обществото, но и за самото него. С други думи: възпитанието има смисъл само като социално дело” [Bergemann 1901, IX]. Това е една от най-цитираните мисли на П.Бергеман в българската педагогическа литература.

Първата част на книгата е посветена на основните педагогически понятия. Водещо място сред тях заема възпитанието. Всяка педагогическа теория определя неговото съдържание и възможностите му за съществуване в практиката. П.Бергеман се спира на същността, границите, нуждите, продължителността на възпитанието. Според него:

- “възпитанието започва от началото на индивидуалния живот...възпитанието свършва със свършване на живота” [Bergemann 1901, 64-69];

- “отделната личност е не само дете на известна група от хора от известен народ, но и дете на определено време” [Bergemann 1901, 92];

- “от ръцете на възпитателя трябва да излезе здрав и силен мъж, който е способен и всякога е готов да вземе участие в решението на културната задача на своя народ, да действа като примирен гражданин на една държава и като полезен член на човешкото общество...” [Bergemann 1901, с.92].

Във втората част на монографията П.Бергеман разглежда социалните основи на възпитателното учение. Той критикува недостатъците на индивидуалната педагогика, защото тя не взема предвид социалните условия на живот. Според него индивидуалният живот е зависим във всяко отношение от социалния.

Немският педагог проследява произхода и развитието на обществения живот и достига до извода, че културата е негов продукт и общо притежание. Между нея и обществото съществува вътрешна каузална връзка. Човек се признава като индивид, когато е край другите индивиди. Покрай тях той се осъзнава като част от народа, от обществото, защото забелязва вътрешната връзка между себе си и останалите индивиди.

В третата част, която е най-голяма по обем, П.Бергеман проследява педагогическото развитие на социалното учение за възпитанието като културна педагогика. Той директно поставя въпроса за избора между индивидуалното (домашно) и масовото (публично) възпитание. Според него “индивидуалното и масовото възпитание се допълват едно с друго, като при това къщното или семейното възпитание индивидуализира и диференцира, а училищното генерализира и нивелира” [Bergemann 1901, с.290]. Семейството има задължение поне първоначално да отгледа детето, макар че с израстването му възпитателните функции на семейството не отпадат. Основен фактор на публичното възпитание е училището, чиято основна цел е ученето и развитието на интелекта на подрастващото поколение. П.Бергеман разделя субектите или носителите на възпитанието в две групи. В първата група включва тези, които специално се занимават с възпитанието и с това си изкарват прехраната – това са частни учители, възпитатели, педагози в различни учебни заведения. Във втората група включва всички останали, които спрямо първите могат да се определят като случайни възпитатели.

Публичното възпитание се организира от държавата. На първо място в него немският педагог поставя грижата за децата, които нямат родители или пък родителите им представляват опасност както за тях, така и за обществото. За тази категория деца той препоръчва откриване на публични възпитателни заведения, които имат повече превантивен характер и се различават от възпитателните приюти за морално пропаднали деца и от заведенията за наследствено болни деца. Организацията на учебното дело за останалите деца П.Бергеман изгражда от първоначални, средни и висши училища. Тя трябва да отговаря на следните социалнопедагогически изисквания: да осигурява общо обучение на всички деца в първоначалното училище;

- записването в средните училища да бъде в зависимост от успеха и способностите на учениците, а не от материалните възможности на родителите им;
- да гарантира специално внимание на обучението на талантивите деца;
- да отпаднат училищните такси, да има безплатни учебни помагала, да се улесни преминаването от едно училище в друго като се приближат учебните програми по някои предмети;
- учебната програма да се съобразява с уморяемостта на учениците, да им се осигури един ден от седмицата за излети, екскурзии, игри и гимнастически упражнения, необходими за правилното им физическо развитие
- в класа максимално да има до тридесет ученици;
- да се облекчат зрелостните изпити в главните училища и гимназиите като се дава възможност на учениците, представили се много добре през учебната година и на писмени изпит, да се освобождават от устен зрелостен изпит.

В четвъртата част от книгата П.Бергеман коментира защитата на децата и на народното възпитание. Според немския автор първостепенна задача на социалната педагогика като културна педагогика е публичната защита на децата и грижата за учебни заведения, които да отговарят на образователните потребности на възрастните. За целта той описва опасностите, на които са изложени подрастващите при ранното им включване в производствена дейност. Немският педагог проследява развитието на европейското трудово законодателство в тази област и ограниченията, които то налага за използване на детския труд. Според него “една нация, която е изхарчила силата на своите членове още в ранна възраст, то членовете ѝ са увехнали, изгаснали, нравствено корумпирани, и интелектуално паднали и подобна държава не е способна за живот, тя е обречена на пропадане”, [Bergemann 1901, 586]. Затова социалната педагогика предлага програма за деветгодишно задължително обучение на всички деца, забранява включването им до 16-годишна възраст в производителен труд, посочва конкретни мерки за широк достъп на бедните социални слоеве до образование. Посоченото може да се осъществи само ако се промени обществото – обществото на егоизма и експлоатацията да се замени с общество, изградено на принципа

“всички за един и един за всички”. За да има успех културната педагогика, е необходимо подобряване на качеството на живот на народа. Риторичните въпроси и разсъждения на П.Бергеман звучат актуално и днес: “Като че е възможно нравственото повдигане на ония, които са паднали в калта и нещастieto, които са заградени от пороци и престъпления, без да отстраним причините, които ги оковават в това положение. Едно момиче, на което предстои избор между глада и проституцията, ще избере винаги последното, без да обръща внимание на християнските наставления. Дайте на това същество работа, дайте ѝ занятие с награда, с която е възможно да се води човешки живот и вие ще видите, поне в повечето случаи, че тя ще живее честно” [Bergemann 1901, 600].

Немският педагог обръща особено внимание на грижите за незаконородените деца, защото държавата се стреми да осигури условия за нормално развитие на всички деца. Затова той предлага във всяка община да има настойник, който се занимава с техните проблеми. Ако децата са повече, съответно и настойниците трябва да бъдат повече. Във всеки град те се обединяват в особена секция, която проследява не само развитието на децата, но и движението на техните родители. Това “публично опекунство” е гарант за защита на детските интереси при различни житейски ситуации. Настойниците се грижат за настаняване на децата в приюти, възпитателни заведения, сиропиталища или при частни лица. Техен ангажимент е и контролът върху парите, които държавата отпуска за отглеждането и възпитаването на децата. Според П.Бергеман настойниците се сменят на всеки пет години, защото отговорностите им са големи и те бързо се изразходват в работата си.

Социалният педагог не пропуска и интелектуалното възпитание на народа като една от задачите на новото педагогическо направление. Той не е съгласен самообразованието да бъде само личен проблем, защото тогава има опасност от полуобразование. За целта предлага откриване на институти, които улесняват възрастните при тяхното саморазвитие. Това са читални и библиотеки, публични сказки, висши училища и народни университети. Те осигуряват достъп до образование на широк кръг хора, допълват и актуализират знанията им. Организацията и обучението в посочените заведения са съобразени с

потребностите и интересите на аудиторията. Според П.Бергеман естетическото възпитание на народа се осъществява чрез изкуството, в музеи и галерии. Той отрежда деликатна роля на държавата в областта на вярата - “тя трябва да допусне на всекиго да търси блаженство, както намери за добре, като позволява на всяко религиозно и етическо общество да се развива свободно, стига само да не повлиява развала на обществения мир, ред и спокойствие... Главна задача на държавата в отношение на нравствено-религиозното възпитание на народа е да бъде пазителка на свободата, просвещението, толерантността и мира” - пише Бергеман [Bergemann 1901, с.678-679].

Книгата “Социална педагогика” е основен източник за запознаване на българската педагогическа общност с идеите му. През първото десетилетие от разпространение на новото направление в България са преведени още две негови произведения – “Педагогическа психология” (преведена от д-р К.Д.Свраков) и “Еволюционната етика като основа на научната педагогика” (преведена от д-р Иванов). По този начин учителите получават относително цялостна представа за възгледите му, които се превръщат в модно увлечение и предмет на дискусии на различни форуми. В България П.Бергеман се приема като най-изявения немски социалпедагог и реформатор. През 1904 г. един от критиците на новото педагогическо направление Т.Малинов описва ситуацията по следния начин: “...едва ли някоя педагогическа дисциплина се е ползвала с такъв благосклонен и общ прием, както социалната педагогика на Бергеман. Последният сега е нещо подобно на Песталоци в края на XVIII в. и началото на изтеклото столетие. На него гледат като на педагогически месија. Поклонници идат от всякъде..., а от България може би най-много” [Малинов 1904а, 2].

Друга преводна книга, която има принос за разпространение на социалнопедагогическите идеи в България е “Индивидуална и социална педагогика”. Тя е издадена през 1904 г. и е преведена от Д.Грънчаров. Нейният автор Роберт Рисман е редактор на списание “Die Deutsche Schule” (“Немското училище”, излиза от 1898 г. в Германия). Това е печатното издание на Германския учителски съюз, който е инициатор за реформиране на педагогическата теория и практика. В книгата си Р.Рисман проследява историческото развитие на индивидуалното и социалното направление

ние в педагогиката. Още в нейното начало той ги сравнява. “Индивидуалното възпитание предполага за своя задача образованието на хората, като отделни единици, а социалното – образованието им като членове, свързани чрез социални връзки с човечеството... Първата педагогика схваща възпитанието като отношение между индивидите, а втората като отношение между обществените групи... Индивидуалното възпитание е изключително образование, а социалното е образование и предаване от генерация на генерация” [Рисман 1904, 9-10].

Според Р.Рисман индивидуалната педагогика се налага през XVII в. от дидактици като Я.Коменски и Дж.Лок, които извеждат на преден план принципа за природосъобразност на обучението. По този начин те поставят акцента върху личността на възпитаника, а не върху характера на учебното съдържание. Според Р.Рисман първият, който се опитва да промени тази тенденция, е Й.Фихте. В речите си той упреква хората за егоизма им и твърди, че водени от него те сами са изгубили себе си и служат на чужди цели. Й.Фихте предлага ново възпитание, което е противоположно на индивидуалното възпитание. То е насочено към нацията и осъзнаването на нейното единство. Според Р.Рисман при Й.Фихте за първи път през XIX в. се заражда мисълта за социално възпитание, чиято цел не е развитие на индивида, а развитие на обществото. Той посочва за пример педагогическите системи на Фр.Шлайермахер и Й.Грасер, защото те са първите, изградени върху социалния принцип. Това променя и задачите на училището, защото смисълът на възпитанието не е в изучаването на знания. Според Р.Рисман училището не е фабрика за знания, а “е длъжно да представи на младежите един обществен живот, в който е възбудено и може да се развие чувството за общото, защото в обществения живот не се признава никаква дейност на единицата, която не се съгласява с общата дейност и напротив, не съществува ни една дейност на общото, която същевременно не е била и дейност на единицата” [Рисман 1904, 34]. Немският педагог вижда смисъла на социалното възпитание в приобщаване на подрастващите към държавата и църквата. Национално-религиозният дух на Р.Рисман не се приема от българските учители и книгата му “Индивидуална и социална педагогика” не получава популярност сред тях.

През 1905 г. се появява книгата на В.Райн “Педагогика, изложена систематично”, преведена от В.Манов, В.Николчов, К.Свраков и С.Велев. В нея има параграф, специално посветен на противопоставянето и избора между индивидуалната и социалната педагогика. Според В.Райн “вярното становище за педагогиката, ако не иска да бъде едностранчива, трябва да лежи над двата начина на разглеждане. Само така тя може най-добре да разглежда постоянното взаимодействие между индивида и обществото в психологическо и етично отношение” [Райн 1905, 53].

В.Райн проследява появата и развитието на социалнопедагогическите идеи. Тяхното начало той открива през Античността. Протагор, Платон, Аристотел подчиняват образованието на юношите на изискванията и потребностите на държавата. Християнството се противопоставя на античния възглед за човека и провъзгласява неговото самостоятелно значение. През Средните векове той отново е подчинен на църквата и доминира социалното направление. След Реформацията във възпитателната цел все повече се налага индивидуалният принцип. Той определя йезуитската педагогика като “последователна социална педагогика в църковни одежди” [Райн 1905, 63]. Макар че А.Х.Франке насочва вниманието си към практично-социалните задължения на своите възпитаници, педагогическите възгледи на пиетистите са отнесени към индивидуалното направление. Според В.Райн първият, който прокарва пътя към едно здраво социално възпитание, е Й.Песталоци. Аргументи за това твърдение са, че учението му е пропито от социален дух и той иска да спаси своя народ чрез “възпитание към самопомощ”. За да подкрепи своята теза за съчетаване на двете педагогически направления, В.Райн цитира мисли от “Линхард и Гертруда”: “Човекът като масово същество няма добродетел, само индивидът има такива. Държавата също няма никакви добродетели, тя само има силата да използва добродетелта на индивидите. Хора, които искат да направят масата да действа добродетелно и дейно, преди да има в индивидите добродетел и сила, могат лесно да насочат държавата в криви пътища...” [Райн 1905, 57]. Индивидуалното и социалното възпитание образуват едно цяло при Шлайермахер. Интересно е мнението на В.Райн за позицията на Й.Хербарт по разглеждания проблем. Според В.Райн педагогиката на Й.Хербарт също съчетава двете нап-

равления. Тя взема своята цел от етиката, в която има индивидуални и социални идеи, а в дидактиката му намира място социалният интерес. Чрез краткия си исторически обзор В. Райн доказва съществуването на превес на едното или другото педагогическо направление или тяхното съчетаване. Във възгледите си той защитава последната теза.

На поставения в заглавието на параграфа въпрос - Индивидуална ли или социална педагогика? - той отговаря: “възможна е само една педагогика, именно тая, която поставя и двата начина на разглеждане във вярно съотношение. Индивидуалното схващане изтъква правото на единичната личност и проследява до най-тънките разклонения психологическите условия за формирането ѝ; социалното разглеждане пък ни предпазва от прекаляването на това право и ни заставя да вземем под внимание и социалните фактори, в които после възпитаникът ще действа” [Райн 1905, с.59]. С “Педагогика, изложена систематично” на българските учители се предлага вариант не за противопоставяне на двете педагогически направления и изключването на някое от тях, а за разумното им съчетаване.

През 1910 г. излиза книгата на д-р Бамбергер “Съвременни социално-педагогически течения”, преведена от д-р Т. Иванов. В първата част авторът прави кратък исторически преглед на индивидуалното и социалното направление в педагогиката. Според него покрай свободното развитие на личността се появяват изисквания за живота ѝ в държавата, църквата и обществото. Така възниква въпросът за индивидуалното и социалното възпитание. Бамбергер твърди, че социалнопедагогическите възгледи са по-стари, защото в културния живот социалната тенденция също е по-стара от индивидуалната. Проблемът за взаимодействието между личността и обществото се среща още през Античността, където възпитанието получава своята социална окраска. През Средновековието църквата е институцията, която определя характера на възпитанието, но по-късно хуманизмът и Просвещението свеждат отношението между училището и обществото до отношение между учителя и детето. Според Бамбергер Кантовата педагогика подкопава едностранчивостта на индивидуализма, а Й. Фихте има определено социалнопедагогически възгледи. Във втората част на книгата Бамбергер разглежда XIX в. като време, в което доминират социалните педагози. Пробуждането на социалното

съзнание и появата на социологията като наука също допринасят за налагането на тази тенденция в педагогиката. Авторът прави обзор не само на социалнопедагогическите идеи на П. Наторп, П. Бергеман и Р. Рисман, но и на Фр. Шлайермахер, Й. Грасер, К. Магер, И. Трюпер, Ф. Дьорпфелд и на още много други педагози, между които са Х.Хьовдинг, В. Вунд, Л. Щайн, Х. Литц, О. Вилман. Бамбергер защитава позицията, че “не трябва да се възпитават и обучават само децата до 14-годишна възраст, но също и по-големите, че и възрастните. Възпитанието на възрастните изобщо наричаме социална педагогика...Всеки гражданин на държавата нека получи освен своето собствено образование, което се иска от званието му, също и систематично упътване и поучение върху социалните учреждения на държавата и върху социалното законодателство” [Бамбергер 1910, 17].

В третата част на книгата Бамбергер се опитва да обобщи различните определения за социалната педагогика. Според него това се дължи на троякото значение на понятието “социален”: 1) като държавно-политически и обществен; 2) като обществен, но в смисъл на противоположен на държавно-политически; 3) като социален, но за означаване на отделни части от обществото и обществения живот. Когато се използва първото значение, “социалната педагогика е наука за образователния закон на цялото в държавата и обществото изобщо” [Бамбергер 1910, с.114]. Образователният закон на цялото обхваща и образователният закон на личността, макар че във втория смисъл на понятието “социален” те не са еднакви. Второто тълкуване посочва кои социални групи съставляват обществото – семейство, съсловия, класи, църква, община. Следователно социалната педагогика обхваща всички елементи и средства, необходими за образованието на тези групи, на обществото като цяло. Третото значение налага педагогиката да вземе предвид спецификата на отделните възпитателни фактори. Бамбергер достига до заключението, “че социалната педагогика като наука за възпитанието трябва да възприеме задачите на това трояко значение. Тогаз според напълно установеното си понятие е науката, която показва, как трябва младежта да се възпитава и обучава за обществото и държавата” [Бамбергер 1910, с.114]. Всички останали определения той приема за едностранчиви. Различията по отношение на същността на социалната педагогика се из-

ползват от нейните противници, които Бамбергер вижда в Ремке и модерното хербартианство. Дискусиите за противопоставянето между индивидуалното и социалното направление в педагогиката в края на XIX в. и началото на XX в. водят до повишаване на интереса на българските педагози към идеите на Й.Песталоци. През този период са преведени произведенията му “Изповедта на Песталоци” (1897 г.), “Как Гертруда учи децата си” (1905 г.), “Лебедова песен” (1906 г.), “Линхард и Гертруда” (1913 г.). Това косвено може да се свърже с разпространението на социалната педагогика у нас, защото Й.Песталоци често е сочен за един от значимите социалпедагози на XIX в., за предшественик на немските социалпедагози, които също проявяват интерес към възгледите му. Доказателство за това е книгата на П.Минев “Социално-политичните идеи на Песталоци”. За нейното написване авторът използва немски източници, които не са преведени на български език и представят учението на Й.Песталоци през погледа на П.Наторп, Х.Шерер, Р.Рисман. П.Минев очертава основните недостатъци на индивидуалното направление в педагогиката и необходимостта от подчертаване на социалните акценти във възпитателната цел. Той си поставя за задача не толкова да представи идейното богатство на швейцарския педагог, колкото да изтъкне онези от идеите му, които служат за основа в по-нататъшното развитие на социалната педагогика. Тази претенциозна задача авторът свежда до определянето на Й.Песталоци като индивидуално-социален педагог, защото в неговите възгледи се съчетават индивидуалното и социалното направление в педагогиката.

Преводната литература се оказва сигурен начин за популяризиране на социалнопедагогическите идеи в България.

- Първата книга в областта на социалната педагогика е преведена от руски език - “Научната педагогика. Педагогическата теория на Бергемана” (Е.Лович и И.Городецки, 1899). Това е косвен път за запознаване на педагозите ни със социалнопедагогическите идеи, но тя отразява и традиционно силното влияние на руската педагогика върху българската, дори когато се отнася за идеи на европейското реформаторство.

- Превежда се предимно от немски език, което дава възможност на българските педагози да се запознаят с оригиналната социалнопедагогическа теория чрез книгите

“Съвременни идеали на образованието и значението им за възпитанието и обучението. Принос за оценка социално-педагогическите реформени стремежи” (Е. Лютге, 1902), “СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА изложена въз основа на научни изследвания и с помощта на индуктивната метода, като универсална или културна педагогика” (П.Бергеман, 1901-1902), “Индивидуална и социална педагогика” (Р.Рисман, 1904), “Педагогика, изложена систематично” (В.Райн, 1905), “Съвременни социално-педагогически течения”(д-р Бамбергер, 1910). Някои от тях са радушно приети от българските педагози, други остават неразбрани поради религиозната им обремененост и философския стил на изложение.

- В България не се превеждат цялостно произведенията на П.Наторп, но сред учителството след 1911 г. се използва руският превод на книгата му “Социална педагогика. Теория за възпитание на волята въз основа на общността”. Възгледите му не получават популярност у нас, защото са твърде философски и идеалистически ориентирани.

- Противопоставянето между индивидуалното и социалното направление в педагогиката в края на XIX в. и началото на XX в. води до интерес на българските педагози към идеите на Й.Песталоци и до превеждане на произведенията му “Изповедта на Песталоци” (1897 г.), “Как Гертруда учи децата си” (1905 г.), “Лебедова песен” (1906 г.), “Линхард и Гертруда” (1913 г.). Сочен като предшественик на немските социалпедагози, възгледите му се превръщат в обект на изследване с цел определянето му като индивидуален или социален педагог. Доказателство за това е книгата на П.Минев “Социално-политичните идеи на Песталоци” (1906). Тук може да се допусне известно взаимстване на идеята от немските социалпедагози, които също му посвещават книги и статии.

В заключение може да се отбележи, че социалната педагогика възниква в България в края на XIX в. и началото на XX в. Първоначално нейните идеи се разпространяват у нас чрез публикации в специализирания печат и преводна литература. Реформените възгледи на новото направление се обсъждат на учителски конгреси и конференции. Те идват предимно от Германия, но се използват и руски източници. От преведените на български език статии и книги, от първите плахи опити на българските педагози да представят социалната педагогика като новост, която ще

освободи практиката от скучните формални степени на Й.Хербарт става ясно, че:

- съществува сблъсък между индивидуалното и социалното направление в педагогиката и отново се актуализира последното, което се противопоставя на индивидуализма в духовния живот на личността, предпочита се “възпитание за обществото”;

- социалната обусловеност на целта, методите, средствата на възпитание е водеща идея в социалната педагогика;

- педагогиката разширява границите си като насочва своето внимание към образованието на възрастните и възпитанието на децата без родители или с отклонения в развитието си;

- идеята за мирно разрешаване на социалния въпрос и справедливо разпределение на материалните блага води до надценяване ролята на социалното възпитание за подобряване на общественото

благосъстояние; появява се критично отношение на българските педагози към такъв неоспорим авторитет в европейската педагогика като П. Бергеман.

Всяко начало крие в себе си неизвестност и крайни оценки за неговото утвърждаване или отричане. Това не е спестено и на социалната педагогика. Все пак тя получава шанс да се развива в български условия и да приобщи педагогическата теория и практика у нас към стремежите на европейските реформатори от края на XIX в. и първите десетилетия на XX в.

ЛИТЕРАТУРА

Бамбергер 1910: Бамбергер, Съвременни социално-педагогически течения. Шумен, 1910.

Лович и Городецки 1899: Лович, Е. и И.Городецки, Научната педагогика. Педагогическата теория на Бергемана. Ловеч, 1899.

Лютге 1902: Лютге, Е. Съвременните идеали на образованието и значението им за възпитанието и обучението. Принос за оценка социално-педагогическите реформни стремежи. В.Търново, 1902.

Малинов 1904а: Малинов, Т. Бергемановата социална педагогика поставя ли възпитателното дело на научни основи. – *Учителска мисъл*, 1904, V.

Малинов 1904б: Малинов, Т. Бергемановата социална педагогика поставя ли възпитателното дело на научни основи. – *Учителска мисъл*, 1904, VI.

Минев 1906: Минев, П. Социално-политичните идеи на Песталоци. Кюстендил, 1906.

Райн 1905: Райн, В. Педагогика, изложена систематично. Търново, 1905.

Рисман 1904: Рисман, Р. Индивидуална и социална педагогика. Станимака, 1904.

Чакъров 1964: Чакъров, Н. Социалната педагогика у нас. В:Буржоазни педагогически възгледи у нас до 1944 г. С., 1964. с.30 -58.

Bergemann 1901: Bergemann, P. Социална педагогика изложена въз основа на научни изследвания и с помощта на индуктивната метода като универсална или културна педагогика. В.Търново, 1901/1902.

Представена за печат на 13.09.2007 г.